

Több, mint harminc éve kezdődött...

A Magyar Népfőiskolai Társaság megalakulásának előzményei (Részletek T. Kiss Tamás – Tibori Tímea: Civil kurázi című könyvéből. Bibó István Népfőiskolai Alapítvány, Kővágóörs, 2017. 471 old.)

A *Népművelés* című folyóirat 1984. évi 5. számában a Népművelési Intézet igazgató helyettese, Sz. Tóth János, *Kell-e nekünk ma népfőiskola?* című írása jelenik meg. A folyóirat bevezető tanulmányaként közölt írás, súlyos kritikákat fogalmazott meg a demokrácia és a művelődéspolitikai kapcsán. „A közművelődés... alapvető funkciója: a demokratizmus fejlesztésében játszott szerepe önmagától nem működőképes”. Javasolja, hogy olyan civil szerveződésre lenne szükség, amely elősegíti a társadalom kulturális demokratizálódását. Így foglalja össze az újrászülető népfőiskola helyét, szerepét és feladatait. „A népfőiskola társadalmi alapon, társasági és egyesületi szerveződés formájában alakítható ki – állami támogatással. A saját gazdasági alap megteremtése reális értékcélokat és célértékeket biztosít. Autonómiát és öngazgatást a formában – a néphagyományra és az élő, mindennapi kultúrára támaszkodást a tartalomban. A művelődésigazgatás szerepköre csak a törvényességre korlátozódik. Semmilyen központi tananyag nem szükséges, mert a népfőiskola a közigazgatási beosztástól független kis tájegységi, város környéki keretben öntevékenyen alakul meg, és a helyi társadalom szolgálatában áll. Létrejöttében nem a felülről megszabott, normatív – így a gyakorlatban kivitelezhetetlen, ezért gyámkodásra hajlamos –, tervutasításos irányítás viszi előre, hanem az önmozgás. Egyenrangú falvak, városok, gazdasági egységek, társadalmi csoportok szövetkezhetnek reális kulturális vállalkozásokra.”¹

A másik, ugyancsak országos terjesztésű periodika már egy teljes kiadvány számot szentelt a népfőiskoláknak. A vidéken megjelenő *Forrás* című folyóirat 1984. decemberi számában összegyűjtötte azoknak az értelmiségieknek a véleményét, akik a népfőiskolák felélesztését támogatták, illetve kérdéseket fogalmaztak meg. Olvashatóak – többek között – Vitányi Iván, Harangi László, Romsics Ignác, Ugrin József, Kovács Bálint, Csengey Dénes, Elek István, Varga Csaba, Gombár Csaba. Varga László publicisztikái. Valamennyi írás a falusi társadalom hátrányos helyzetéről szól, a falufejlesztést a kisközösségek, a helyi önkormányzatok, a kistelepülések autonómiája fontosságát hangsúlyozta. A folyóiratban – a szerkesztőség megjegyzésével, mely szerint a szerző javaslattervét munkahipotézisként, így vitatható megállapításaival együtt adta közzé –

megjelenik Szigeti Tóth János: *Új népfőiskolai gondolat* című írása, amely programadó volt. A gondos jegyzeteléssel ellátott tanulmány a magyarországi népfőiskolai mozgalom újrászületésének fontos alapdokumentuma lett, még akkor is, ha sok vonatkozásában még magán viseli a korabeli ideológiai-politikai rendszer kényszereit.² A tanulmány bevezető fejezeteiben a népfőiskolai nemzetközi és hazai történetének rövid bemutatása során arra hívja fel a figyelmet, hogy a népfőiskola haladó tradícióinak feltámasztása nemcsak a magyar társadalom egyik legéletképesebb és korszerű közművelődési tevékenysége lehet, hanem hogy Európában ma a népfőiskola központi helyet foglal el a permanens (élet-hosszig tartó) művelődési intézményrendszerén belül is. A szerző kísérletet tesz a népfőiskola fogalmi meghatározására, értelemszerűen ügyelve a szóhasználatra. A népfőiskolát alapvetően közművelődési, és nem felnőttképző intézménynek tekinti, kizárólag a fiatalság általános műveltségét gyarapító közösségi formációként határozza meg. Azt írja, hogy a népfőiskola „olyan, bármely egyéni vagy társadalmi kezdeményezésből és önállósággal létrehozott közművelődési intézmény a falusi és városi fiatalság számára, amely az önkéntes részvétellel alapozva,

¹ Sz. Tóth János: *Kell-e nekünk ma népfőiskola?* *Népművelés*, 1984. május. 3-5.o. Továbbá: *Népfőiskolai kezdeményezések és tervek 1983-84. c. kötet.* Szerkesztő: Sz. Tóth János. Budapest, Népművelési Intézet, 1984., Sz. Tóth János: *A népfőiskolák mai céljai és funkciói.* *Napjaink*, 1984. 5. sz., Sz. Tóth János: *Új népfőiskolai gondolat.* Budapest, Népművelési Intézet, 1984

² Szigeti Tóth János: *Új népfőiskolai gondolat.* *Forrás*, 1984. december. 56-65.o.

bizonyítvány és központi tananyag előírása nélkül a fiatalokat főleg az általános műveltség gyarapítására ösztönzi, tartós együttműködés és gyakorlati munka keretében.”³

A tanulmány kiter a népfőiskolai mozgalom lényegére. Alapvetőnek tartja (egyébként az egész tanulmány, különböző megfogalmazásokban, de gyakorta visszatérő kérdésköre), hogy a népfőiskolák létesítését semmilyen szerv nem monopolizálhatja, létrehozása csak társadalmi alapon kívánatos, mert a központi szorgalmazás, netán erőltetés csak újabb kulturális deformálódáshoz, „ál-társadalmi mozgolódáshoz” vezetne. A „kor kényszere” azonban itt is megjelenik. A leírtakat Szigeti Tóth János azzal egészíti ki, hogy „az állami kulturális irányító szervek a törvényességi felügyelet keretében képesek garantálni az állami művelődéspolitikai célkitűzések teljesülését és a rendeletekben megfogalmazott szakmai segítségadást.”⁴ Ugyanakkor felhívja a figyelmet az egyházak pozitív szerepvállalásának szükségességére. Nélkülük ugyanis a népfőiskolai mozgalom nem létezhetett volna és nem születhetett volna meg történelmi jelentőségű eredményük. A célok című rövid fejezetben írtak tartalmazzák leginkább a „kádári-korszak fellazulása” nyújtotta lehetőségek és kényszerek „egyvelege”, valamint a rejtetten továbbélő Révai József-féle kultúrpolitikai – „tartalmában népies, formájában szocialista” – elv nyújtotta keretek szabta lehetőségeket. „Mivel a dolgozók fiainak – írja Sz. Tóth – se szocialista, se helyi, se munkás, se paraszti, se magyar öntudata nem kielégítő, a népfőiskola egyik fő célja az öntudatra nevelés. Tudatosítja a népi műveltség és a hagyományok magyar értékét, mert ennek a leghaladóbb elemeire építhető a jövő szocialista, magyar műveltsége.”⁵ A tanulmány további fejezetei – hely, időszak-tartam, növendékek, szervezet-közösség, nevelők, tananyag, a tananyag követelményei, a tanítás módszere, a népfőiskolák szervezési módja – figyelembe véve a társadalmi valóságot, elsősorban gyakorlati és praktikus tennivalókat veszik számba, konkrét módszertani tanácsokat tartalmaznak. A folyóiratban közölt írások döntő többsége egyetértett a népfőiskolák felélesztésével.

.....

A népfőiskola újrászületésének „vajúdo” történetében 1984-85 a megpróbáltatások évei lettek. A *Normafa Népfőiskola* terve a gyarapodó *Népfőiskolai Baráti Körök*, a HNF *Honismeret* című, a kecskeméti *Forrás* népfőiskolai különszáma, a *Népművelés* című szakmai periodikában megjelent írás, valamint a tárca háttérin-tézményének, az *Országos Közművelődési Központ* munkakol-lektívája által, 1984 szeptemberében elkészített és Köpeczi Béla⁶ művelődési miniszterhez benyújtott kezdeményezése alapján elkészült a javaslat a *Magyar Népfőiskolai Társaság* létrehozására „kiverte a biztosítékot”.

A kultúrpolitika elhatározta a „népfőiskolai góc” felszámolását. A *Népművelési Intézet* igazgató helyettese, Sz. Tóth János közvetlen célszemély lett, közvetve azonban Vitézy Iván, az *Országos Közművelődési Központ* főigazgatója is célkeresztbe került.⁷ A Kádár-korszak utolsó fél évtizedében már nem, vagy csak nagyon nehezen lehetett valakinek a „fejét venni”, a korábbi reflexek azonban még működtek. Érdemes és érdekes kronológiájában is követni a történeteket. 1984. december 12-én Sz. Tóth Jánost táviratilag berendelték a munkahelyére, mivel vidéki körúton volt. Az új munkarend szerint december 28-ig tervet kellett készítenie januárra. Tájékoztatták, hogy ezen túl minden hónap 25-ig le kell adnia az Intézet összes rendezvény- és kiadványtervét a vezetői értekezleten, valamint a minisztériumnak. 1985. január 2-án Kornidesz Mihály viszont, az MTV elnöke nem hajtotta végre az MSZMP KB-ból érkező telefonos utasítást, amely a népfőiskolai műsor sugárzásának leállítását kérte. Így a Pálffy G. István vezette *Gondolkodó* című műsorban 1985. január 2-án látható/hallható volt egy összeállítás a népfőiskolákról. A feszültség tovább nőtt, 1985. január 7-én operatív megbeszélésre került sor Benkő Éva, a *Népművelési Intézet* igazgatója, Sz. Tóth János igazgató-helyettes és Kormos Sándor minisztériumi főosztályvezető között. Kormos úgy vélte, hogy a vezetői hármasság követelmény (politikai, szakmai, vezetői) nem érvényesül megfelelően, mert a Népművelési Intézetben éppúgy, mint az OKK-ban kettős, megosztott vezetés van. A minisztériumi tisztviselő az ellentmondást és diszfunkció alapvető okát a népfőiskola felkarolásában látja. Szerinte a népfőiskola szakmailag indokolt, de politikailag nem. Arról tájékoztatja a jelenlévőket, hogy az *MSZMP Agitációs és Propaganda Bizottsága* két héten belül össze fog ülni és várhatóan letiltja az egész mozgalmat. Tudomása szerint a párt a *Népművelési Intézet* a *Tudományos Ismeretterjesztő Társulat*-hoz (TIT) helyezi az ügyet. 1985. január 7-12. között – a Káli medencében – Kővágóörsön, telt házzal faluszeminárium és népfőiskola kerül megrendezésre. A falvakból esténként buszokkal szállítják az érdeklődőket Kővágóörsre. Emiatt a révfülöpi pártbizottság titkárát „elbeszélgetésre” Tapolcára rendeli az *MSZMP Megyei Bizottsága és a Megyei Tanács*. Az MSZMP megyei első titkárát meg Budapestre rendeli az MSZMP KB. A Káli medence faluszemináriumi hallgatói pedig arról értesülnek, hogy Havasi Ferenc – aki 1980. március 27. és 1988. május 22. között az *MSZMP Politikai Bizottság* tagja volt – a megyei párttitkároknak tartott országos tájékoztatóján kijelentette: a népfőiskolákra oda kell figyelni. A kővágóörsi faluszemináriumot meglátogatta Vitézy Iván is, aki a rendezvényről támogató cikket írt a *Magyar Nemzet* című napilapban. Mi több, a *Kultúra és Közösség* című művelődéseméleti folyóirat 1985. 4. számában Sz. Tóth János elkötelezetten beszámol a Népművelési Intézet néhány szakmai kezdeményezéséről, így az újjászerveződő népfőiskolákról. Részletesen

³ Szigeti Tóth János: Új népfőiskolai gondolat. Forrás, 1984. december. 59. o.

⁴ Szigeti Tóth János: Új népfőiskolai gondolat. Forrás, 1984. december. 59. o. im. 60.

⁶ Köpeczi Béla (1921-2010) művelődés- és irodalomtörténész, művelődéspolitikus, az irodalomtudomány kandidátusa (1959) és doktora (1965), az MTA rendes tagja, 1972-től 1975-ig főtitkára. 1946-ban Eötvös-kollégistaként szerzett francia-olasz-román szakos tanári diplomát a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen. Ezt követően, 1946 és 1949 között a párizsi École normale supérieure tagjaként a Sorbonne-on folytatta irodalmi tanulmányait. Hazatérését követően, 1949-ben lektori állást vállalt a Hungária Kiadónál, később a Művelt Nép Könyvkiadó szerkesztője lett. 1952-ben belépett a Magyar Dolgozók Pártjába (1956 után Magyar Szocialista Munkáspárt, MSZMP). 1953-ban a hazai könyvkiadást koordináló, előzetes cenzorálását és engedélyezést végző Kiadói Főigazgatóság elnökhelyettesévé, 1955-ben elnökévé nevezték ki. 1963 és 1966 között az MSZMP Központi Bizottságának kulturális osztályvezetőjeként egyik meghatározó alakja volt a TIT (támogatás, térés, tiltás) kultúrpolitikai diktatúrájának. 1965-től 1988-ig az Eötvös Loránd Tudományegyetem francia tanszékén volt egyetemi tanár, 1967-től 1970-ig tanszékvezető, ugyanezekben az években az egyetem rektor-helyettesi feladatait is ellátta. 1982 és 1988 között, a Lázár-, majd a Grósz-kormány alatt művelődési miniszter volt. 1987–1988-ban az Országos Közművelődési Tanács elnöki tisztét töltötte be. T. Kiss Tamás: Fordulatok-folyamatok. Fejezetek a magyarországi kormányok kultúrpolitikáiról 1867-2000. Budapest, Új Mandátum, 2002. 144-145. o.

⁷ Az Országos Közművelődési Központ 1983-ban két intézetből állt. Az egyik – Benkő Éva vezetésével – a Népfőiskolai, a másik a Művelődés-kutató Intézet. Az utóbbi igazgatója és az OKK főigazgatója Vitézy Iván volt.

szól a népfőiskolai eszme új-jáeledésének jelentőségéről és támogatásának szükségességéről.⁸ 1985. január 14-én Vitányi Iván – egy szakmai megbeszélés keretében – arról tájékoztatja Sz. Tóth Jánost, hogy beszélt Aczél Györggyel, aki a Káli medencei népfőiskolát alapvetően jónak tartja, de lehet, hogy más-ként kellene nevezni.⁹ Aczél György és Knopp András, az MSZMP KB mellett működő Művelődéspolitikai Munka-

közösség titkára között zajlott beszélgetés szerint, Aczél úgy foglalt állást, hogy „a népfőiskolai kezdeményezésekben nagy szerephez jutottak a harmadik utas elképzelések. Az intézményrendszerrel szemben túl nagy szerepet szán a spontaneitásnak, kizárólag a parasztság és a falu irányába tájékozik, a művelődéspolitikával vitában álló értelmiség csoportosul köréje, s egy második művelődési rendszer kiépítését célozta meg.”¹⁰

Válaszlépésként a *Művelődési Minisztérium* utasította Benkő Éva igazgatót, hogy a *Népművelési Intézet* nem foglalkozhat többet a népfőiskolai ügyekkel. Több országos napilapban demonstratív jellegű elmarasztaló publikáció jelent meg. A népfőiskolát nacionalizmussal, a Horthy-korszak „ébresztgetésével”, idejétmúltsággal vádolják. A bíráló cikkek egyik központi érve az volt, hogy a népfőiskolák ki akarják magukat vonni az állami irányítás és intézményrendszer felügyelete alól. Ugyanakkor a lapok egyetlen vitázó, érvelő, hozzászóló írást sem közöltek. A megindult helyi kezdeményezések szervezői, pártfogói politikai nyomás alá kerültek.¹¹ A minisztérium 1985 őszi fegyelmi eljárás indítását kezdeményezte Sz. Tóth János ellen. Kormos Sándor minisztériumi főosztályvezető utasította a *Népművelési Intézet* igazgatóját – Benkő Évát –, hogy mondja fel Sz. Tóth János munkaviszonyát. Benkő Éva – akivel Sz. Tóth közismerten rossz viszonyban állt – testületi véleményt kért az intézet *Szakszervezeti Bizottságtól* és MSZMP alapszervezeti vezetőségétől. Mindkét testület elutasította a munkaviszony megszüntetését.¹²

Népfőiskolai Tanács

Az MSZMP országos vezetése fokozódó gyanakvással figyelte a népfőiskolai kezdeményezések mozgalommá szerveződését. Nyugtalanította, hogy a politikai hatalom szélére szorított Pozs-

gay Imre vezette HNF „védőszárnyai alá vette” a népfőiskolákat, a *Népfőiskolai Baráti Köröket*, a jelentős befolyással és tekintéllyel rendelkező Vitányi Iván, az *Országos Közművelődési Központ* főigazgatója kiáll a beosztottja, Sz. Tóth János és a népfőiskolai mozgalom mellett. Az MSZMP vezetése a *Tudományos Ismeretterjesztő Társulatban* vélte megtalálni a probléma megoldását. A TIT ugyanis egyre nagyobb érdeklődést mutatott a népfőiskola iránt. Az MSZMP Agitációs és Propaganda Bizottsága megbízta a *Tudományos Ismeretterjesztési Társulat* vezetését, hogy készítse előterjesztést a népfőiskolákkal kapcsolatban. A *Tudományos és Ismeretterjesztő Társulat Országos Ügyvezető Elnöksége* 1985. április 16-i ülésén megvitatta a népfőiskolák és a TIT kapcsolatának kérdését. Az ügyvezető elnökség állásfoglalása értelmében a társulat kezdeményezte és magára vállalta a népfőiskolai jellegű közművelődési programok szervezését. Az előterjesztés az *MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottság* megtárgyalta és 1985. július 9-én állásfoglalást adott ki a népfőiskolákról, amelyben tudomásul veszi a közösségek megalakulását, hogy a népfőiskolai kísérletek munkáját a TIT fogja össze. Felkérte a *Művelődési Minisztériumot* és a *Hazafias Népfront Országos Tanácsát*, hogy a népfőiskolai programok kidolgozásában és koordinálásában vegyenek részt.¹³ Miniszteri biztos került kirendelésre. Létrejött a *TIT Népfőiskolai Munkabizottsága*, majd 1986 áprilisában, meghí-
vások alapján megalakult a *TIT Népfőiskolai Tanács*.¹⁴

Elnök: Huszár Tibor, MSZMP Párttörténeti Intézet főigazgatója

Titkár: Lázár Tibor, TIT osztályvezetője

Tagok: Juhász Róbert, HNF osztályvezető

Pongrácz Aladár, TOT osztályvezető

Drucker Tibor, MNE elnöke

Egyed Albertné, MM főelőadója

⁸ Sz. Tóth János: Új vonások a 80-as évek közművelődésében (A Népművelési Intézet néhány szakmai kezdeményezéséről) *Kultúra és Közösség*, 1985. 4. sz. 23-30.

⁹ Az újrászületés krónikája. Tíz év (és ami megelőzte) a magyar népfőiskolai mozgalom történetéből. Az emlékezetben. A sajtó tükrében. A dokumentumok tanúsága szerint. Budapest, Magyar Népfőiskolai Társaság. Szerk. Trencsényi Imre. 229-230.o.

¹⁰ Helyzetkép a népfőiskolákról a közelmúltból. Tények, adatok az elmúlt tíz évből, a múlt árnyai. Művelt nép – emelkedő ország. Egy kitörési esély. Budapest, Magyar Népfőiskolai Társaság, 2010. Készítette az MNT munkabizottsága: Sz. Tóth János, Keresztesi József, Mihályfi Márta, Nagy Júlia, Nagyné Kiss Mária. 4.o.

¹¹ Sz. Tóth János: Az utolsó nehéz évektől az új szabadságig. Népfőiskolák Magyarországon 1982-1990 között. A felnőttoktatás története Közép Európában: a II. világháborútól az ezredfordulóig. Budapest, Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézet, 2000. Szerk. Wilhelm Filla, Elke Gruber, Heribert Hinzen, Jurij Jug. 99.o.

¹² Az újrászületés krónikája. Tíz év (és ami megelőzte) a magyar népfőiskolai mozgalom történetéből. Az emlékezetben. A sajtó tükrében. A dokumentumok tanúsága szerint. Budapest, Magyar Népfőiskolai Társaság. Szerk. Trencsényi Imre. 230-231.o.

¹³ Az újrászületés krónikája. Tíz év (és ami megelőzte) a magyar népfőiskolai mozgalom történetéből. Az emlékezetben. A sajtó tükrében. A dokumentumok tanúsága szerint. Budapest, Magyar Népfőiskolai Társaság, 1998. Szerk. Trencsényi Imre. 227-229.o.

¹⁴ Forrás: TIT Adattár. A Tanács összetétele tükrözte azt az 1980-as évek közepétől kialakult módszert, mely szerint a „lehangosabbakat” be kell választani az adott bizottságból.

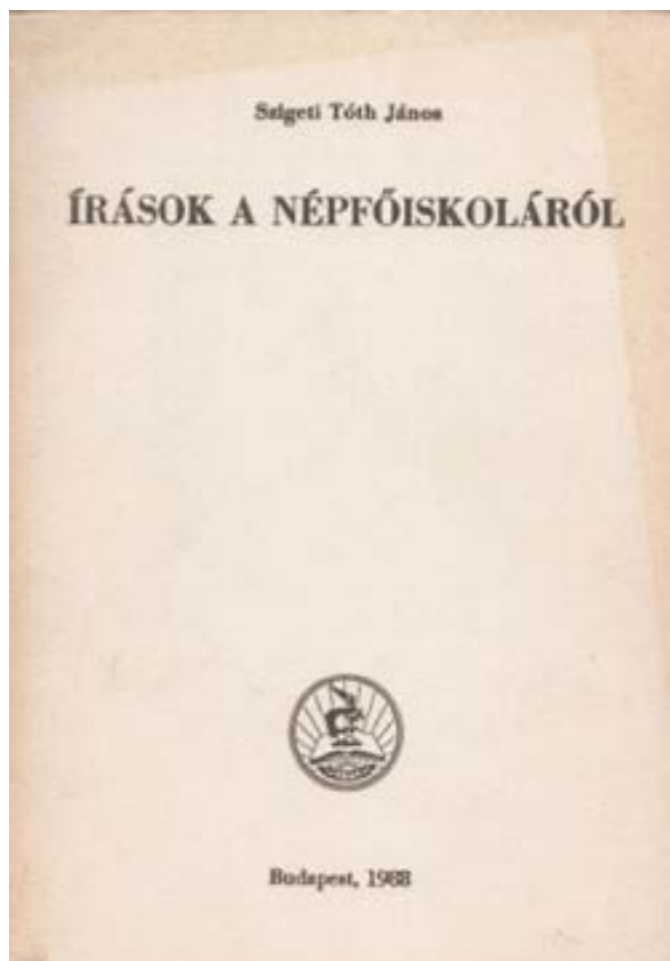
Benda Kálmán, történész
 Varga Csaba, Írószövetség titkára
 Sz. Tóth János, Népművelési Intézet igazgató helyettese
 Sylvester András, HNF Közművelődési Bizottság vezetője
 Szemerédi László, művelődési központ igazgató, Kiskunhalas
 Boda János Tsz elnök, Siófok
 Felházi György, TIT megyei titkár, Zalaegerszeg
 Szalay Ferenc, tanácselnök, Bakonyzentkirály
 Bérdi József, tanácsi osztályvezető, Tab

Az MSZMP politikai befolyása alá került testületbe Benda Kálmán, Sz. Tóth János és Varga Csaba is meghívást kapott. Az 1980-as évek derekától ugyanis mindinkább érzékelhető volt az a pártpolitikai irányultság is, mely szerint különböző testületek munkájába be kell vonni a „másként gondolkodókat”. A törekvést akár demokratikusnak is lehet mondani, abban az esetben, ha a személyek bevonása nem azt a célt szolgálja, hogy így lehet őket kontrollálni, ellenőrzés alatt tartani. A reform-kommunisták ugyan nyitottak voltak a kommunista rendszer megreformálására, ám a monolitikus egypártrendszerű berendezkedés elvetéséig nem jutottak el. A reform-szocialisták viszont hajlandóak voltak átlépni ezt a határt is. Viszonyítási pontként fogadták csak el a szocializmust, és lassan jutottak el a nemzeti önrendelkezés, a többpártrendszer elfogadásáig, s végül túlléptek magán a szocialista rendszeren is.

Az 1984 és 1986. év első fele közötti történésekre adott „válaszlépésnek” tekinthető 1986. július 4-6-a között rendezett *XI. Sárospataki Népfőiskolai Találkozó*. A sárospataki népfőiskola megalakulása 50 éves évfordulójának tanácskozásán és ünnepségén az 1936-os indulástól 1948-ig terjedő időben a fiú- és a leány-népfőiskolások és a szabadművelődési akadémia volt hallgatói és tanárai (89-en) vettek részt. A találkozó első két napján Újszászy Kálmán, Györfly Sándor, Márton János, Csurka István, Kovács Bálint, Rottler Ferenc, Vitányi Iván, Varga András, Péterffy András, Jakab Sándor, Szathmáry Lajos, Hegyi József és Somodi István tartott előadást. Július 6-án jubileumi ünnepségre került sor a Rákóczi Gimnázium dísztermében, ahol Harsányi István megnyitóját követően Maller Sándor és Újszászy Kálmán tartott előadást. Ünnepi beszédet az MSZMP „falait repesztgetni igyekvő” Pozsgay Imre, a HNF Hazafias Népfőfront főtitkára mondott, aki állami kitüntetést adott át Újszászy Kálmán református teológusnak.¹⁵

A rendszerváltás „előestéjén” a TIT még az MSZMP egyik politikai/ideológia propaganda csápjának számított. A munkatársak kinevezéséhez szükség volt az MSZMP országos, megyei, járási és városi szervezetének támogató véleményére, hozzájárulására. A Népfőiskolai Tanács pályázatot hirdetett meg népfőiskolai vezetőképző tanfolyamra. A jelentkezési lapokat a TIT Országos Központjához és annak az *Országos Közművelődési Központ Népművelési Intézetéhez* kellett beküldeni, melyet a *Művelődési Minisztérium* eltiltott a népfőiskolákkal való foglalatosságtól.

A jelentkezők kérelmét 1986. november 3-ig bírálta el a *Népfőiskolai Vezetőképző Kurzust* előkészítő „népfőfrontos” munkacso-

portja: Benda Kálmán, Lázár Tibor, Varga Csaba, Sz. Tóth János és Bakos Sándor. A tanfolyam 1986. december 8-14, és 1987. január 12-18 között került megszervezésre a HNF velencei továbbképző házában.¹⁶ A résztvevők számára Sz. Tóth János, „Ajánlás a népfőiskoláknak 1987/88-ra” címmel füzetes kiadványt szerkesztett. A *Népfőiskolai Tanács* által jóváhagyott dokumentum leszögezi, hogy a népfőiskola autonóm szervezet, „számára semmilyen központi szerv, semmilyen központi tananyagot nem írhat elő, minden népfőiskola maga dönt a saját irányultságáról” A füzet praktikus tudnivalókat, válogatott népfőiskolai irodalomjegyzéket, előadói ajánló név- és címjegyzéket is tartalmazott. A kiadvány végén olvasható Sz. Tóth János feljegyzése, aki a *Holland Népfőiskolai Szövetség Európai Munkaalapítványa* meghívására több hetet töltött a különböző holland népfőiskolákban. Tájékoztatót azokról a magyar-holland együttműködési lehetőségekről, melyek lendíteni tudnának a magyarországi népfőiskola mozgalmon.¹⁷

Az „idők szavát felismerő TIT” kiadásában megjelenik az *Írások a népfőiskoláról* című könyv. A kötet nemcsak a benne megjelent tanulmányok miatt figyelemreméltó. Sz. Tóth János, rota-technikával előállított tanulmánykötetéhez a TIT főtitkár,

¹⁵ Újszászy Kálmán (1902 -1994) A sárospataki református teológiát végezte, majd Skóciában, Svájcban és Görögországban folytatott egyetemi tanulmányokat. Debrecenben doktorált, Szegeden szerzett egyetemi magántanári minősítést. A sárospataki kollégiumban 1931-ben lett a teológia-filozófia professzora. Életműve messze túlnőtt az egyházi kereteken, a magyar művelődéstörténet kiemelkedő fontosságú fejezetét alkotja. Sárospataki professzorként a teológiai oktatás, a lelkesztés mellett országos jelentőségű és hatókörű mozgalmaknak vált elindítójává. Faluszemináriumot, falukutatást szervezett, falusi tehetségeket toborzott a szegények iskolájába. Fő célja a magyar parasztság szellemi-lelki felemelkedése volt. Szabó Zoltánnal együtt népfőiskolát alapított. Munkássága a magyar népiesség, népi mozgalom történetének éppúgy alapvető fontosságú része, mint a falukutatásának vagy a népfőiskolai mozgalomnak, a cserkészlet történetének, illetve a „pataki iskola” kialakításának. VIKIPÉDIA (Letöltve, 2016. 08.20.)

¹⁶ Forrás: TIT adattár

¹⁷ im. Ajánlás a népfőiskoláknak 1987/88-ra. Budapest, 1987. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Népfőiskolai Tanácsa,35. o.

Rottler Ferenc történész írt előszót, amely egyben a szerző melletti kiállítás is volt. „Ez a cikkgyűjtemény – írja – Szigeti Tóth Jánosnak, az európai és a magyar népfőiskolák történetéről, valamint a mai népfőiskolai mozgalomról szóló írásait tartalmazza. A szerző szellemi és szervezői tevékenységének egyik fő témája a népfőiskola múltja és jelene. A kötetben szereplő írások

1979-1987 között keletkeztek, s egyben ez az az időszak, amikor Magyarországon vita indult a mozgalom újjászerveződéséről. Az előadásnak készült írások egy része nem jelenhetett meg, a publikált írásokat éles sajtótámadások kísérték. Mindezek a kísérő jelenségek érintették a szerzőt is. Egyfelől Szigeti Tóth János a kiátkozások sorozatát élte át, másfelől apologetikus dicsérettel koszorúzták meg. A cikkgyűjtemény írásaiból kitűnik, hogy sem az egyik, sem a másik végtelen megközelítés nem volt indokolt. A vállalkozás, az új koncepció és a szervezés kritikus méltatást és elismerést érdemel.”¹⁸

A Népfőiskolai Tanács 1987 októberében átalakult. A HNF főtitkári pozíciójából távozó Pozsgay Imre helyébe, aki államminiszter lett, Huszár István lépett. A TIT elnöksége a Népfőiskolai Tanács új elnökének Kanyar József történészt kérte fel. Az elnökségben helyet kapott Jakab Sándor, Pál József, Pethes Attila, Kovács Dániel és Kővári Péter.¹⁹

A népfőiskolák újjászületését vitató és megkérdőjelező, vezető napilapokban közölt véleményeket egyre inkább felváltják a támogató, de legalábbis nem megbélyegző, elitélő publikációk, melyek egyértelműen jelezték a mozgalom terjedését, erősödését. *A Forrás, Mozgó Világ, Napjaink, Népművelés, Élet és Irodalom, Új Ember, Confessio, Élet és Tudomány, Heti Világgazdaság* című periodikák mellett más napi- és hetilapok, helyi kiadványok is közölnek népfőiskolákkal foglalkozó írásokat. Vitézy Iván felelős szerkesztésében a *Kultúra és Közösség* című folyóirat 1987-ben tematikus összeállítást jelentet meg a népfőiskolákról. Az összevont 3-4. szám a „népfőiskolák országos tablóját” adja. Írás jelent meg a csácsi cigány népfőiskoláról, a pécsi kísérleti lakótelepi népfőiskoláról, a „Zala” népfőiskola tervéről, előljáróságok, tanácsstagok tabi népfőiskolájáról, a Káli-medence faluszemináriumáról, a sárospataki népfőiskola jövőjéről, a nagyrécei, a csátaljai, a bogyzslói, a kisvállalkozók, vagy a hétvégi népfőiskolákról, a nagyvázsonyi népfőiskolai faluszemináriumról, a Siómente és a budapesti vállalati tanácsok tagjainak rendezett népfőiskoláról is. Sz. Tóth János fordításában kerültek közlésre a dán Európa Népfőiskoláról, a holland munkástanácsok választott tagjainak szervezett népfőiskoláról, a lengyel népfőiskoláról szóló ismertetések és az NSZK-beli tapasztalatok. Ugyanitt volt olvasható Pozsgay Imrének a népfőiskolások találkozójáról, 1983. március 17-én elmondott beszéde is.²⁰

.....
A „palackból kiszabadult” népfőiskolai gondolatot, a civil közösségek mindinkább mozgalommá izmosodó kezdeményezéseit már nem lehetett visszaszorítani, sem a TIT keretei között tartani.²¹

.....
1988. június 2-án az *Országos Közművelődési Központ (OKK)*²² földszinti tanácstermében a magukat népfőiskoláknak tartó közösségek vezetői, tagjai, volt népfőiskolások, a mozgalom támogatói – összesen 156-an – megjelentek, hogy létrehozzák a *Magyar Népfőiskolai Társaságot*.

¹⁸ Szigeti Tóth János: Írások a népfőiskoláról. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, Budapest, 1988. Szerk. Pethes Attila. 3. o.

¹⁹ A TIT úgy vélhette, hogy a népfőiskola lehet az a forma (mozgalom), amely segítheti átrendezni a rendszerváltás megpróbáltatásain. A TIT vezetősége a Népfőiskolai Tanács első elnökének, a sárospataki tanítóképzőben végzett Huszár Istvánt kérte fel, majd amikor Huszár a HNF főtitkára lett, akkor Kanyar József, református teológiai végzettségű történészt bízta meg a Tanács elnöki tisztségének ellátásával, aki az 1940-es évek végén számos írásában foglalkozott népfőiskolákkal. A sárospataki érintettségű Varga Csaba mellett, az új elnökségbe két sárospataki „öreg diák” is bevonásra került, Jakab Sándor és Kovács Dániel személyében. A TIT a Magyar Köztársaság kikiáltása, 1989. október 23. után, november 13-án „Együtt a közös jövőért: Európa 1992. A felnőttoktatás és továbbképzés szerepe” címmel konferenciát, „A népfőiskolák 40 éve a németországi szövetségi köztársaságban” címmel pedig kiállítást szervezett. A konferencia meghívóján a Német Népfőiskolák Szövetsége (DfV), a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat mellett az 1988. június 2-án megalakult Magyar Népfőiskolai Társaság neve is szerepelt. Mi több Sz. Tóth János: „A népfőiskola. Az eszmék szabad áramlásának eszköze” címmel előadást is tartott. A kiállításra invitáló meghívóról, melyet a Német Népfőiskolák Szövetségének elnöke, a Német Szövetségi Köztársaság országgyűlésének elnöke, Prof. dr. Rita Süszmuth nyitott meg, az MNT lemaradt.

²⁰ *Kultúra és Közösség*, 1987. 3-4. sz. 136.o.

²¹ Jó példa erre a Komárom Megyei Honismereti Kiskönyvtár sorozatban megjelent kiadvány. Lásd. A Tatai Népfőiskola (1940-1944) emlékeiből. Tatabánya, 1987. Szerk. Kálmán Attila és Kocsis Lászlóné

²² „A Népművelési Intézet, főképp a hatvanas évek közepe-vége óta, egyike volt azoknak a kutatóközpontoknak, ahol a „musz”-feladatokat egész ségesen kiegészítette a valódi társadalomkutatás felelőssége, az erre szánt anyagi források mennyisége, a támogatás mellett a túrt (és olykor a tiltott) vizsgálódások megvalósítása. Vitézy Iván, mint idővel a Valóság szerkesztőségének is oszlopos tagja, nem állt távol a magyar valóság tisztességes kutatásának vállalásától, illetve e vállalás lehetővé tételétől, engedélyezésétől, még akkor sem, ha szocialista meggyőződését sohasem tagadta... A Népművelési Intézet a nyolcvanas évek második harmadától javarészt levetkőzte már népies majd proletáros népjobbító irányultságát, s annak elemzésébe fogott: miért is sikertelen a külső beavatkozás a társadalom közkulturájába; illetve amikor már Országos Közművelődési Intézet néven szerepelt, s oly módon kiszélesedett a tevékenységi köre, oly mértékben kiépítette szakmai és tudományos hálózatát, társintézményekkel való kölcsönkapcsolatát, illetve oly látványosan reprezentálta működésének valóban tudományos produktumait -, hogy ez valóban a leginkább elemzésre méltónak mondható időszak. Ez a legjobban publikált intézet- és kutatáshistóriai fejezet, ez időszakban értek be hosszú távú kutatások, ekkor összegződtek a kimunkált kutatási technikák révén személyes kutatói oeuvre-ök, amelyek adott esetben korszakhatárt is jelentettek - s minden bizonnyal az utókor is leginkább erre a korszakra tekint majd úgy, mint a legeredményesebbre...”- írja A. Gergely András. A. Gergely András: *Kultúra - közösség - társadalom /A Népművelési Intézet és a Művelődéskutató/ MTA Politikatudományi Intézet, Etnoregionális Kutatóközpont. Dokumentum-füzetek; 4. Budapest, 1997. 16-17.o.)*

Mit akar a Magyar Népfőiskolai Társaság?

Hol tart ma a magyar népfőiskolai mozgalom?

Szűk öt esztendeje annak, hogy a Hazafias Népfront egyik baráti összejövételén felvetődött a negyvenes évek végén a politika viharai által elsodort népfőiskolai mozgalom haladó hagyományainak ápolása. Az eszmecsere során ugyanis kiderült, hogy az egykori mozgalomnak üzenete van azok számára, akik a század nyolcvanas éveiben is magukra vállalják a cselekvés terhét és felelősségét.

Néhány hét múlt el a találkozó után, amikor létrehozták az egykor volt népfőiskolások baráti körét, közben országszerte alakult - egyelőre csak kísérletképpen - néhány népfőiskola. Mint az önszerveződő közösségek esetében oly gyakran, az újjászülető mozgalomnak is szembe kellett néznie a bizalmatlansággal, a tiltásokkal.

Esztendők múltak el, amíg a kulturális kormányzat és hivatal felismerte, hogy a népfőiskolák, faluszemináriumok betölthetik a közösségi művelődésben támadt űrt. Így napjainkra oldódott a nemegyszer kétoldalú bizalmatlanság, s mind több helyütt ismerik fel, hogy a népfőiskolai mozgalom - ugyanúgy, mint bő négy évtizeddel ezelőtt - folytatója lehet a társadalmi kulturális progressziónak. A népfőiskolákat nem az emlékezet, hanem a mai magyar társadalomban támadt kihívások keltették életre. Mert a mai népfőiskolákban - nevezzék azokat akár faluszemináriumnak vagy népfőiskolai tanfolyamnak - az mindenképpen közös, hogy a társadalmi és politikai progresszió és reform oldalán állnak, közösséget teremtve segítik elő a helyi önkormányzat működését, a népi társadalomlátás és kritikai szellem fórumai, a szülőföld szeretetére nevelnek. A népfőiskola pótolhatatlan szerepet játszhat a helyi társadalom újraépítésében, megszervezésében, a kistelepülések népességmegtartó erejének növelésében, a reformeszmék méltó hordozója lehet. A magyar közművelődés múltjában a népfőiskolák megalakulásának gondolata mindig azokban az időkben vetődött fel, amikor a társadalmi reformfolyamatok kibontakoztatásának elodázhatatlan szükségessége került napirendre. Ezért a mozgalom lehetőséget nyújt a reform társadalmi bázisának növelésére.

Mindezek a gondolatok megfogalmazódtak a közelmúltban is, amikor megalakult a Magyar Népfőiskolai Társaság, amely alapszabályba foglalt feladatának tekinti egyebek között azt, hogy az egyesületi élet keretében támogassa a helyi népfőiskolai kezdeményezéseket, szolgálja a közművelődés megújítását, a nemzeti művelődés hosszú távú céljait és a kulturális-társadalmi reformok kibontakoztatását. Mindemellett a Társaság a korábbi hagyományok méltó folytatójaként, ápolni kívánja a hazai és az európai népfőiskolatörténet legjobb hagyományait, kapcsolatot teremt a ma működő nemzetközi népfőiskolai mozgalommal.

Felveszi a kapcsolatot a népfőiskolai mozgalommal társult ún. Európa Ház hálózattal is, hogy a jövőben létrehozhassa annak hazai megfelelőit. Az Európa Ház mozgalom a közös szellemi örökség ápolása

mellett a különböző európai népek közötti mai együttműködés sokoldalú kulturális segítője.

A Társaság ellátja a mozgalom érdekképviselőit, védi annak szellemi örökségét s képviseli tagjait és a népfőiskolák hallgatóit a kulturális irányító szervek és intézmények körében.

Nemes elhatározásnak tartja, hogy segítséget nyújtson a helyi társadalom szerveződésében, segítse erkölcsösebbé válni az embert, önértetesebbé tenni az elmúlt évtizedekben területileg és lelkiileg is megosztott magyarságot, s a műveltebb közösségek megteremtésével megismertesse az elődök által létrehozott értékeket. A település mai viszonyainak konkrét ismerete, a gazdálkodás, a közösség, a szociális ellátás, a kulturális és közélet, valamint a helyi nyilvánosság megteremtése művelt polgárokat feltételez.

Fontos feladatának tartja a Társaság azt is, hogy az évtizedek óta a szerepét tévesztő és kereső értelmiséget segítse az önmagára találásban. Ahogy a Társaság megválasztott elnöke fogalmazott az alakuló ülésen: tudatosítani kell az értelmiségben azt, hogy felelős azért, ami a mai magyar társadalomban történik. Magára kell vállalnia a cselekvést, annak érdekében, hogy a magyar társadalom összetartó, kulturált nemzetté váljon. Ezért kötelessége terjeszteni a maga tudását, öntudatra, önállóságra nevelni az önálló véleménynyilvánítás lehetőségétől hosszú időn át elzárt kisközösségeket.

A Társaság a népfőiskola ügyéért elkötelezett egyének és szervezetek szabad társulása, öntevékeny társadalmi mozgalma. A Társaság nem veszi, nem veheti át az erre kötelezett állami és társadalmi szervezetek munkáját, de segíti azt vagy éppen felhívja a figyelmet az állami művelődési intézmények és más szervek kötelezettségeire és felelősségére. A Társaság mozgalmi szervezetként segít betölteni azt az űrt, amely évtizedek óta jelen van, a magyar vidék és a kistelepülések, a lakótelepek kulturális-művelődési érdekeinek védelmében, kifejezésre juttatásában.

Együtt akar működni minden olyan szervezettel, személlyel, intézménnyel, amely az egész magyar társadalom, ezen belül elsősorban a vidék és a kistelepülések kulturális hátrányainak csökkentéséért munkálkodik. A népfőiskolák elsősorban a vidék és a kistelepülések életképessége erősítésének, öntudatosodásának, felemelkedésének, önállósodásának a szellemi fórumai. A népfőiskolaszervezők, a népfőiskolások és a népfőiskolák támogatói összefogva, minden eszközzel küzdenek a központi, felsőbb állami és más támogatások növeléséért és a helyi önerőre támaszkodás kibontakoztatásáért. A cél a helyi társadalom megújítása, az önkormányzaton alapuló, korszerű, demokratikus és virágzó helyi társadalom létrehozása.

A népfőiskolák programjukba veszik a vállalkozás, a modern gazdálkodás szellemének, társadalmi magatartásának az elterjesztését és erősítését. Az új tulajdonformák, vállalkozási lehetőségek, a korszerűsített hitel- és pénzgazdálkodás nemcsak új vállalkozói, termelői és fogyasztói tudást és magatartást igényelnek, hanem teljesen új egyéni, családi és közösségi erkölcsöt, életfilozófiát is.

A Társaság kezdetben legyen inkább kis méretű - ne sokaság, inkább lélek -, s ezen keresztül fejlődjön csak szélesebb mozgalommá.

A Társaság a magyar népfőiskolai múlt minden történeti irányának képviselőjét egybe akarja fogni, értékeit megbecsülni, így a felekezeti volt katolikus és protestáns, a nem felekezeti, állami és baloldali irányultságú volt népfőiskolákat egyaránt.

A múlt minden értékét ápolva mégis a mai népfőiskolai mozgalom megteremtését tartja elsődleges céljának. Nem reprezentatív emlékbizottság, hanem a mai feladatok megoldására törekvő, az ifjúság, a jövő felé forduló aktív munkaszervezet akar lenni.

Nem csúciszerv, hanem keret, a sokféleség alapján létrejövő népfőiskolai irányzatok közös fóruma, jelképes szövetsége.

Társadalmi hatókörében nem törekszik arra, hogy kizárólag a kulturális értelmiséget tömörítse. A legkülönbözőbb értelmiségiek, vezetők mellett tagjai sorában jelentős szerepet szán a munkásoknak, parasztoknak, iparosoknak, vállalkozóknak, tisztviselőknek, minden dolgozó rétegnek. Hiszen az értékes közösségi emberek kinevelése, szerephez juttatása és a népi bázison alapuló, népfront szellemű "közösségi okoskodás" kiművelése és megszervezése a népfőiskoláknak is az egyik legfontosabb feladata.

x

A Magyar Népfőiskolai Társaság 1988. június 2-án alakult meg a Hazafias Népfront keretében mint önálló társulás. Székhelye Budapest.

Címe: Országos Közművelődési Központ (1251 Budapest, Pf. 33.)

Az alakuló közgyűlés titkosan 13 tagú vezetőséget és 3 tagú Ellenőrző Bizottságot választott.

A Magyar Népfőiskolai Társaság tisztségviselői:

Tiszteletbeli elnök: Újszászy Kálmán teológia professzor, a Tiszáninnyi Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményének nyugalmazott igazgatója

Elnök: Benda Kálmán történész, a Ráday Gyűjtemény igazgatója, a TIT Országos Elnökségének tagja

Alelnök: Huszár István közgazdász, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkára

Titkár: Tóth János szociológus, az Országos Közművelődési Központ igazgatóhelyettese

Elnökségi tagok:

Búza Ferenc népfrontelnök, a baki népfőiskola vezetője

Jakab Sándor nyugdíjas, a volt veszprémi református népfőiskola hallgatója

Ugrin József nyugdíjas, a katolikus agrárifjúsági mozgalom érdi központi népfőiskolájának volt igazgatója

Kováts Dániel főiskolai tanár, a sárospataki népfőiskola vezetője

Bakné Illés Sarolta statisztikus, a zalatárnoki népfőiskola vezetője

Köles Sándor szociológus, az Országos Közművelődési Központ főosztály-vezetője

Pollák Tibor az ádándi Berzsenyi Közművelődési Egyesület elnöke

Varga Csaba író, szociográfus

Kovács Bálint református lelképásztor, a Keresztyén Ifjúsági Egyesület volt vezetője, nyugdíjas

Bérdi József tanácsi osztályvezető, a tabi elöljárók népfőiskolájának vezetője

Ellenőrző Bizottság:

elnöke: Dr. Berky Ferenc fejlesztő mérnök, közgazdász, nyugdíjas

tagjai: Havas Gábor közgazdász, nyugdíjas

Demeter Dénes üzemgazdász, közíró

x

A Társaság tagja lehet minden magyar vagy külföldi állampolgár, aki egyetért az alapszabályban megfogalmazott célkitűzésekkel, vállalja a Társaság tevékenységében való aktív részvételt.

A tagfelvételhez két tag írásbeli ajánlása szükséges, a felvételtől az Elnökség soros ülése dönt.

A Társaság tagjai lehetnek a helyi népfőiskolák, baráti körök, helyi művelődési egyesületek: A Társaságnak tiszteletbeli és pártoló tagja is lehet.

A Magyar Népfőiskolai Társaság első támogatója a Magyar Hitel Bank Rt.

Az egyéni tagsági díj: 300 Ft/év.

A szervezeti tagsági díj: 1.000 Ft/év.

A pártoló tagság minimális támogatói összege: 10.000 Ft/év.

A Társaság tevékenységét támogató összegeket, adományokat a Magyar Hitel Bank RT Széchenyi István Igazgatóság 1. sz. fiók 202-88886. sz. számlájára, a közlemény rovatban a 202-00307-0015 számlára a Magyar Népfőiskolai Társaságra hivatkozással lehet átutalni. A tagdíjakat közönséges pénzfeladó csekken ugyancsak erre a számlaszámra lehet feladni.

Részletesebb személyes, illetve írásos felvilágosítás kérhető, illetve további tájékoztatók, valamint alapszabály és belépési nyilatkozat beszerezhető:

Országos Közművelődési Központ

Népfőiskolai Dokumentációtár

Budapest

(Budapest I., Corvin tér 8.)

Pf. 33.

Telefon: 151-348 vagy 159-657/43 mellék

1251

Budapest, 1988. október